

Bezdan je naselje u Bačkoj na tromeđi Srbije, Hrvatske i Mađarske. Nazivaju ga i „vojvođanskom Venecijom“ jer ga sedam kanala isprepletenih mostovima i ćuprijama povezuju sa Dunavom. Ovu multinacionalnu sredinu u kojoj žive predstavnici 25 nacija, pohode ribolovci, ljubitelji prirode, najviše hedonisti koji nalaze užitek na nakoj od mnogobrojnih bezdanskih čardi. U centru mesta nalazi se i Banja Bezdan, nedavno obnovljena. Ovaj poljoprivredni kraj poznat je i po bezdaskoj mlevenoj paprici, ali je ipak najčuvenije po zanatskoj tkačnici, jedinstvenoj ne samo u zemlji već i u Evropi, možda i svetu.

Tkačnica svilenog damasta „Novi Novitet – Dunav“ čuva tradiciju manuelne proizvodnje najfinijih stolnjaka i posteljina na žakar razbojima sa bušenim karticama (mustrama), koje je 1801. godine konstruisao Francuz Žozef Mari Žakar (Joseph-Marie Jacquard). Sedamdeset godina kasnije, tačnije 1871. po nalogu Marije Terezije, iz Mađarske i Češke stigle su i u Bezdan, i do danas ostale u funkciji kao svojevrsan muzej koji radi i proizvodi. Prvi vlasnik bio je izvesni Janoš Šmit koji je zaposlio pet radnika dobivši pomoć od države. Tada je to bio najsavremeniji način tkanja, ali je jedino u Bezdanu odoleo svim industrijskim, tehnološkim revolucijama i zadržao se do danas.

Sadašnja vlasnica, gospođa Jelena Petković, ponosna na ovaj raritet, kaže da je za jedan centimetar damasta potrebno 28 sinhronizovnih pokreta ruku i nogu. U proizvodnji se koristi najbolji repromaterijal. Nekada je to bio pamuk iz kompanije "Jumko" iz Vranja i svila iz „Svila“ Loznice... Danas se za oba programa, kako u programu za ugostiteljstvo, tako i u programu za domaćinstvo, koristi egipatski pamuk koji se dorađuje u Italiji i koji je deset puta skuplji od pamuka koji koriste drugi pogoni u Srbiji. Kako objašnjava gospođa Petković, ovaj mora imati 780 zavoja da bi bio jači jer u suprotnom će, usled ručnog rada, pucati konci a onda od tkanja nema ništa. Radi se o prirodnim materijalima koji se peru na 95 °C i peglaju na 150. Zato nije slučajno ovo proizvod vrhunskog kvaliteta, sa kojim se ne može porediti proizvod iz industrijske proizvodnje. Ovo je proizvod koji se u domaćinstvu nasleđuje, a u ugostiteljstvu traje peko 1.000 pranja. Još uvek su u upotrebi i stare mustre koje su došle iz Beča. One su prebacivane na bušene kartice, čak do 350 u nizu u zavisnosti od dezena. Iako su stare zadržane, danas se, po rečima vlasnice, zahvaljujući modernim tehnologijama, može napraviti bilo koji dezen. Posebno je ponosna na motiv nastao prema ikoni Sv. Đorđa, verno prenetom na damast. Svaki od osamnaest razboja u ovoj tkačnici ima svoj normativ na kojima, mimo predrasudama, rade i žene i muškarci. Tkačko umeće se smatra čak muškim poslom i dok žene rade na manjim razbojima, na onom najširem od 240 cm mogu da rade isključivo muškarci.

Jedan od najvećih problema bezdanske tkačnice svilenog damasta je nedostatak radnika. Nekada je u pogonu radilo 23 tkača, sa mesečnom proizvodnjom oko 1.000 m². Trenutno

pogon zapošljava sedam radnika. Unikatni stolnjaci, salvete i posteljina od bezdanskog damasta decenijama krasi elitne restorane i hotele, ambasade i salone, deo su poslovnih i privatnih poklona, autentičan suvenir iz Srbije i kao takve nalaze se širom sveta. Smanjeno tržište, suženje kupovne moći prisutni danas, imalo je uticaj i na prodaju ovih proizvoda. Nekada se prodaja odvijala preko trgovačkih putnika. Kao i ranije i danas se u pogonu može direktno kupiti i naručiti željeni proizvod, ali i preko online prodaje. Šalje se pouzecom na kućnu adresu, a plaća se pouzecom. Pošto nije komercijalni, već ekskluzivni proizvod, ovaj damast nikada nije bio u radnjama. Jedan stonjak veličine 130x200 košta 7,5 hiljada dinara, dok za garnituru sa šest salveta treba izdvojiti 11.000 dinara.

Za svileni damast stigli su upiti i iz Dubaia. Predstavnici sa Bliskog Istoka prepoznali su prirodan materijal i kvalitet izrade pa su se interesovali da li se u fabrici, u kojoj se koristi isključivo beli pamuk, mogu izrađivati nošnje od crnog. Gospođa Petković kaže da bi proširenje proizvodnje bilo moguće, ali da nema povratnu informaciju da li će doći do ove saradnje. Bezdanski svileni damast nosi patinu vremena koja ga izdvaja od svega sličnog što se u Srbiji i svetu radi. Bezdanski svileni damast je prerastao u brend sa zaštićenim geografskim poreklom. Oprema koja se koristi za njegovu proizvodnju je, odlukom Gradske muzeja u Somboru i Muzeja nauke i tehnike iz Beograda, 2005. godine proglašena za kulturno dobro pod zaštitom države. Proizvodi tkačnice svilenog damasta smatraju se umetničkim i starim zanatima i imaju odobrenje za korišćenje oznake „proizvod starog znata”. U toku je proces za upis na nacionalnu listu nematerijalnog kulturnog nasleđa.

Za posteljinu od bezdanskog svilenog damasta vezana je i jedna anegdota. Naime, kada je prvi put na Brionima, spavao na ovoj posteljini predsednik SFR Jugoslavije, drug Josip Broz Tito, pohvalio se da nikada bolje nije spavao, a kada je saznao razlog, naložio je da se sve njegove rezidencije opreme ovom posteljinom.

